

Anti-imperialisme & Revolution i Iran

Islamisering af det iranske samfund

af [Hamed Mir-Shah Ghasemi](#), studerer Islam og Arabisk på Aarhus Universitet

I løbet af de sidste 36 år har det iranske samfund gennemgået en så betydelig islamisering, at intet som ikke er forbundet med islam kan tolereres. Ayatollah Khomeini sagde under revolutionen i 1979 at alle iranske symboler skulle være islamiske, og konstitutionen skulle være 100 % baseret på islam. I 1982 insisterede han på at alle iranske domstole skulle afvise sekulære juridiske love, og i stedet basere alle love på islam, således at personer, som har begået utroskab stenes, muslimer, som fx omvender sig til kristendommen eller jødedommen straffes med døden til følge; homoseksuelle henrettes; tyve dømmes til afhugning af hænder og fødder m.m.

Personer som Abdolkarim Sourosh (f. 1945, en af Seyyed Hossein Nasrs elever) spillede en vigtig rolle i 1980'ernes udrensning på de iranske universiteter og fyrede "kontrarevolutionære" og ikke-islamiske professorer, der i stort tal måtte flygte ud af landet. Det var en del af et projekt, som gik under navnet "Den kulturelle revolution" (Enghelabe farhangi).

I 1981 blev lovene ændret, således at kvinderne mistede rettigheden til at indlede skilsmisse, at fastholde forældremyndigheden, gå i skole hvis de blev gift, at studere fag som jura, medicin og ingeniørkunst. Khomeini og hans tilhængere var imod kvindefrigørelse, eftersom det ville "forstyrre" familielivet. Det er derfor ikke tilfældigt, at den første demonstration imod Den islamiske republik blev organiseret af kvinder. Kvinderne var en af de grupper, som stod i spidsen for revolutionen, og de fandt hurtigere end

nogen anden samfundsgruppe ud af, hvad det var for en fejl, de havde begået ved at støtte de muslimske lærde.

تاریخ توالی چشم اندازهای بدون بازگشت است.

Det er ikke tilfældigt, at den første demonstration imod Den islamiske republik blev organiseret af kvinder. Kvinderne var en af de grupper, som stod i spidsen for revolutionen, og de fandt hurtigere end nogen anden samfundsgruppe ud af, hvad det var for en fejl de havde begået ved at støtte de muslimske lærde.

To år efter revolutionen blev flere tusinder henrettet efter protesterne d. 20. juni 1981 (30 Khordad 1360). I 1983 blev 32 personer, hvoraf 10 af dem var kvindelige lærere henrettet i byen *Shiraz*, fordi de var *bahai*. De stod over for valget enten at konvertere til islam eller blive henrettet. I sommeren 1988 blev titusinder af politiske fanger massakreret i iranske fængsler. I 1999 blev studenternes oprør, og i 2009 det folkelige oprør voldsomt undertrykt m.m.

På internationalt niveau forsøgte revolutionen at afslutte Irans afhængighed til USA, og føre en politik som i Khomeinis egne ord skulle være "hverken Øst eller Vest". Amerikanerne vidste slet ikke hvad de skulle stille op med denne Ayatollah.

Hvis amerikanerne og englænderne 26 år tidligere, ikke havde fjernet den demokratisk valgte premierminister *Mohammad Mossadegh* fra magten, kunne al dette have været undgået.

På den ene side forsøgte Reagan administrationen i 1980'erne at begrænse udbredelsen af den islamiske iver og de anti-amerikanske følelser i regionen. På den anden side anerkendte de Irans økonomiske og geopolitiske betydning, og søgte derfor at normalisere forbindelserne til Tehran. Denne søgen førte til den bizarre episode, som er kendt under navnet *Irangate*.

Revolutionen har hverken på den økonomiske, sociale, kulturelle eller politiske ført Iran mod fremskridt. Tværtimod er hele systemet baseret på ulighed af enhver slags i stedet for lighed (køn, muslim, ikke-muslim, shia, ikke-shia, osv.) i stedet for at vende sig mod fremtiden vender den sig mod fortiden, i stedet for at være universalistisk er den partikulær, og i stedet for at være inkluderende er den ekskluderende.

Nøjagtigt som nazisterne og fascisterne har islamisterne brug for fjender for at overleve. Det sociale univers er opdelt i *dem* og *os*. Khomeinis venner var primært imamer eller muslimske lærde (fughaha). Det er dem der skal forvalte sharialoven som dommere og fremstå som forbilleder for resten af befolkningen. Hans interne fjender var bl.a. den uddannede klasse, der havde fjernet sig fra den "rette" muslimske (og iranske) levevis. Hans *populisme* førte til, at han betegnede imperialisterne som sine eksterne fjender. Disse imperialister har, ifølge ham, en målsætning at få fat i Irans rigdomme, dvs. olie og mineraler. Det er primært amerikanerne og briterne han tænkte på her. Han anså USA for islams største fjende. Af natur er det en terroristisk stat, der har sat ild til overalt, og dets allierede, den internationale zionisme, viger ikke tilbage for nogen forbrydelser for at opfylde sine usle og grådige behov, sagde han.

Generelt er islams fjender ifølge *islamisterne* USA, Israel og

Vesten, der krænker muslimsk suverænitet, mens den indre fjende er despotiske regimer, der krænker religionens renhed.

I totalitaristiske systemer kan alle potentielt være eller blive ens fjender. Når man først har udryddet alle er der til sidst en fjende tilbage. Den stadige bevægelse, den uophørlige renselsesproces vender til sidst indad mod systemet selv. Det iranske politiske liv er internt fyldt med mistillid, og nogle mener derfor at, systemet vil bryde sammen "under sin egen vægt", og derfor ikke nødvendigvis med en revolution eller krig.

Hensigten med denne artikel er at kaste lys over nogle vigtige historiske begivenheder og personligheder, som forhåbentligt kan skabe en bedre forståelse for Irans nuværende situation.

Sagnhistorien Shahnameh

Abul Qasem Ferdousi (934 – ca. 1020) levede højst sandsynligt under forhold, som beskrevet ovenover. Hans værk *Shahnameh* er faktisk hovedårsagen til, at persisk, Irans kultur og historie stadig er tilgængelige.

Abul Qasem Ferdousi (940-1020) er forfatteren til sagnhistorien *Shahnameh*

Ferdousi blev født 300 år efter de muslimske araberes erobring af Iran. I Khorasan havde befolkningen stadig formået mundtligt at bibeholde deres traditioner, kultur, sprog, religionen *Zarathustra* og historie, som langsomt var ved at gå i glemmebogen. Derfor satte han sig ned og skrev sagnhistorien *Shahnameh* (Kongebogen). I virkeligheden er *Shahnameh* fyldt med historier om konger som dræber deres sønner, royal hybris, magtarrogance, og ender med en klagesang om hvordan landet pga. kongernes uduelighed og svaghed faldt i hænderne på de muslimske arabere. Hans betydning for Iran kommer måske bedst til udtryk gennem et interview med en egyptisk journalist (Mohamed Hassanein Heikal, f. 1923) om hvorfor med islams ankomst til Egypten gik deres historie, kultur, civilisation og sprog i glemmebogen. Han svarede: "Det skyldtes, at vi ikke havde en Ferdousi."

Efter erobringen blev det persiske sprog undermineret og i

stedet blev Arabisk sprog og skrift indført i offentlig administration. De zarathustriske, jødiske og kristne trossamfund erklæredes for anerkendte, dog måtte deres medlemmer betale en særskat (*jizyah*). Talrige iranere gik over til islam for at undgå denne skat eller for at opnå offentlige stillinger, der i øvrigt gjorde det muligt for dem at yde deres landsmænd forskellige former for hjælp. Fremgangsmåden banede vejen for en revolution i år 750, hvor Abu al-Abbas, en iransk efterkommer af en farbror til profeten Muhammed kom på tronen som kalif, og grundlagde *Abbaside-kalifatet*. Dermed fik iransk kunst og videnskab øgede muligheder for at udfolde sig ved hoffet i Damaskus, og senere i Bagdad.

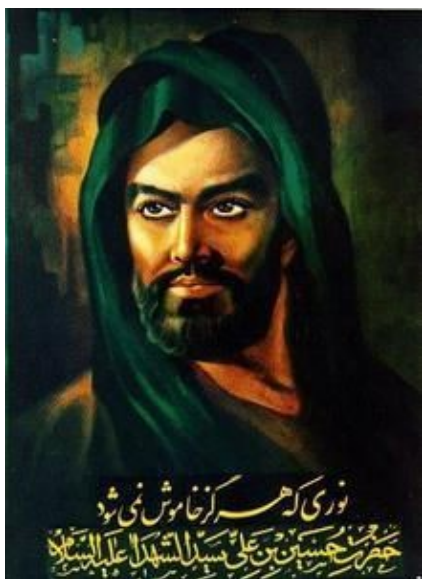
Baggrunden for revolutionen var *Umayyadernes* (ca. 661-750) sidestilling af islam med arabisk afstamning, og diskriminering af den stigende konvertering af ikke arabere til islam.

Shia-sunni problematikens baggrund

Da profet Muhammed døde i år 632 opstod der hurtigt blandt det islamiske trossamfund (*umma*), uenigheder om, hvem der skulle blive kalif. Nogle fandt det rimeligt at overdrage værdigheden som kalif til *Ali ibn Abi Talib* (fætter til profeten). Men de førende arabere udnævnte profetens ungdomsven og svigerfar *Abu Bakr*. Han blev efterfulgt af *Omar* og *Uthman*. De blev begge myrdet, og i 656 blev Ali valgt som den fjerde og sidste af de såkaldte legitime kaliffer. Fem år senere i år 661 blev han stukket ned i moskeen i *Kufa* (Irak), og med mordet på ham begyndte en varig splittelse af det islamiske trossamfund. Dem, der blev tilhængere af Ali blev kaldt *Shia* (Alis tilhængere). Ali har senere været genstand for tilbedelse. Nogle betragter ham som guddommelig emanation (*aliallahi*). Nogle andre mener igen, at englen Gabriel "kom til" at overlevere Guds ord til den forkerte. Han skulle i virkeligheden have overleveret Guds ord til imam Ali.

Af profetens fire døtre havde den yngste, *Fatima*, ægtet hans

fætter *Ali* og med ham fået sønnerne *Hasan* og *Hossein*. Imam *Hossein* er faktisk ophavsmanden til shiismens revolutionære tendenser og shiitternes selvopofrelse. Han er kendt under navnet *Martyrernes Prins* (*Seyyed al-shuhada*) og er et eksempel på mod, opofrelse, "blodets triumf over sværdet", som shiitter lovpriser i Iran, Libanon og Pakistan og andre steder til minde om den berømte *Ashura*. *Khomeini* valgte også bevidst *Ashura*-tiden for at angribe *Shah Mohammad Reza Pahlavis* styre d. 5. juni 1963.

Imam Hossein (625 - 685) var barnebarn af profeten Muhammed, og søn af *Ali* (Den første imam i shiismen og den fjerde af de såkaldte retledede kalif). Af shiitterne bliver han opfattet som en martyr, som kæmpede mod tyranni, fordi han nægtede at sværge trosskab over *Yazid* (umayyadernes kalif).

Ud over det politiske aspekt er der en *vigtig* uoverensstemmelse i synet på historien og den fortsatte fortolkning af profetien som princip. Sunnitterne tror på, at historien er delt i to adskilte perioder, hvor den ene begynder med *Adam* og slutter med profeten Muhammed. Ifølge shiitterne fortsætter historien forstået som profeti selv efter Muhammeds død. Den eneste forskel er, at *imamatet* har erstattet *profetien*. Imamerne er stadig ufejlbarlige, de kan blot ikke modtage åbenbaringer. Derfor er ordet "imam" hos shiitterne ikke det samme som hos sunnitterne. Denne teologiske forskel var helt afgørende for Ayatollah Khomeinis succes i Iran, mens islamisternes magtovertagelse i de muslimske lande, som det blev tilfældet i Egypten og Tunesien mislykkedes.

Majoriteten af shiitterne har 12 imamer, hvor den sidste Muhammed, som bliver kaldt *Imam Mahdi* forsvandt som barn i år 874. Han bliver sommetider også kaldt for *imam-e Zaman* (tidens Imam), som er åben for fortolkning. Nogle fortolker *imam-e Zaman* således, at "tiden skal nok hele alle sår", og nogle islamiske historier forbinder det iranske nytår *Norouz*, som er en præ-islamisk fejring af foråret (21 marts) med Imam Mahdis ankomst.

Ifølge traditionen er Imam Mahdi ikke død, men fra sit opholdssted holder han øje med menneskene, og når den yderste dag er nær vender han tilbage som *Mahdi* (Den Retledte). Hjulpet af den ligeledes genkomne *Jesus Kristus* vil han så nedkæmpe *Satan* og bringe menneskene retfærdighed i tusindårsriget.

Historisk har shiitterne været en minoritet blandt andre muslimer. Følelsen af, at deres legitimitet er blevet dem frataget af sunnitterne, har altid været en del af den shiitiske selvforståelse. Men de socioøkonomiske forandringer i Iran i det 19. århundrede gjorde, at de nu var parate til at give udtryk for deres frustration gennem aggression. Shiitterne havde håbet, at den ventede imam Mahdi ved sin

tilsynkomst ville redde sine tilhængere og råde bod på uretfærdigheden. Han lod dem desværre vente for længe, og derfor skred en gruppe shiitter til handling. Khomeini blev af mange shiitter opfattet som den længe ventede Mahdi. Nogle så ham som imam Mahdis stedfortræder på jorden. Derfor hedder det i Den Islamiske Republiks grundlov (art. 5), at Den Skjulte Imams fravær udøves regeringsmagten af en *faghih*, hvilket betyder, at den legitime regeringsmagt tilhører imam Mahdi. Nogle andre påstod under revolutionen, at Khomeinis ansigt kunne ses på månen, så de gik op på taget, så op på månen og råbte Gud er stor (Allaho akbar). Nogle andre fandt hans hår i koranen!

Forestillingen om imam Mahdi var også meget nærværende under præsident Mahmoud Ahmadinejads politiske adfærd, i en sådan grad at han meddelte, at hans regeringsprogram blot var en "forberedelse til genkomsten af Den Skjulte Imam". Ahmadinejad påbegyndte desuden renoveringen af en moske (Jamkaran) i nærheden af den hellige by Qom, hvor det siges, at Den Skjulte Imam ofte kommer og går, især om natten!

Fra Afghani til Khomeini

Det var også i det 19. århundrede, at en gådefuld "muslimsk" skikkelse ved navn *Sayyid Jamal al-Din al-Afghani* (1838-97) startede en bevægelse (Islah-bevægelsen), for at modernisere islam, således at den kom til at være i overensstemmelse med *moderne videnskab og teknologi*. Han og hans disciples primære mål var at mobilisere muslimer imod *imperialismen*; få muslimerne til at opgive deres passive adfærd og blive herrer over deres egen skæbne ved at uddanne sig; tage den ny videnskab og teknologi til sig uden at acceptere vestlige ideer, især sekularisme, frihed og lighed, som var arven efter Den Franske Revolution. Derfor var den politiske samling og styrkelse af den islamiske verden og ophøret af vestlig indtrængen Afghanis primære mål, mens reformationen af islam var af sekundære betydning. Hans elev Muhammad Abduh (egyptisk jurist, d. 1905) forsøgte senere, at tilpasse fornuften til

islam.

Sayyid Jamal al-Din al-Afghani (1838-1897) var en iransk politisk aktivist og islamisk ideolog.

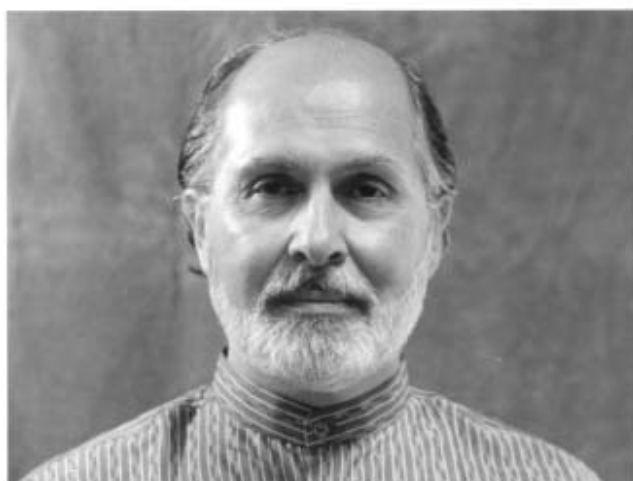
Arven efter Afghani blev Khomeini. I hans hovedværk *Velayat-e Faqih: Hokumat-e Eslami* (1971) tog han udgangspunkt i en kritik af shahstyret, ligesom Afghani havde gjort i det 19.

århundrede. Derefter beskrev han islam som en skole for dem, der kæmper imod imperialisme. I hans anden bog *Politisk Testamente* (1990) skrev han, at hvis en civilisation var ensbetydende med fornyelser, opfindelser og avanceret teknologi, er hverken islam eller nogen anden monistisk religion imod den.

I det 20. århundrede var det først efter at den konstitutionelle revolution (1905-11), Reza Shahs abdicering i 1941, demokratisering af konstitutionen samt nationalisering af Irans olieindustri i 1953 under premierministeren Mossadegh mislykkedes, at den politiske diskurs i landet blev islamistisk i 1963. Denne diskurs fortsatte helt frem til 1979, hvor islamisterne kom til magten.

Seyyed Hossein Nasr og sufismen

Et andet vigtigt aspekt af islam er *Sufismen*, som kan spores tilbage til det 9. århundrede. Her er der specielt vægt på *Kærlighed* og *viden (ma'rifa)*, *ridderlighed* og *generiøsitet*, *Tariqa* fremfor *Sharia*, *Sama* fremfor *bøn*, en *Pirs* storhed fremfor *mirakel* og *khangah* fremfor *moské*.

Seyyed Hossein Nasr (f. 1933) er professor i islamiske studier ved Georg Washington Universitetet

Sufismen, hvor nydelse af vin og kærlighedsdigte var tilladt, og som fik mange tilhængere i det nuværende Tyrkiet, vender blikket indad. Den findes i mange forskellige varianter, og i moderne tid er der opstået en vestlig version af sufismen, som går under navnet "Guénonian Traditionalism". Det vigtigste aspekt ved den vestlig version er begrebet "Perennialisme".

Perennialisme er troen på, at alle religioner deler samme oprindelse. Eventuelt inkluderer dette syn, at alle religioner fører til den samme destination, eller med andre ord en single universel sandhed. I den "islamske verden" blev Traditionalisme først reciperet i Iran af *Seyyed Hossein Nasr*. Nasrs aktiviteter (som af nogle iranske filosoffer og gejstlige bliver beskrevet som et stort bidrag til, at mange studerende blev interesseret i islam) sammen med den islamske ideolog *Ali Shariati* (d. 1977) bidrog til at Den Islamske Revolution kunne lykkes.